

Ympäristöministeriö

kirjaamo.ym@ymparisto.fi

tuija.mikkonen@ymparisto.fi.

Lausunto työryhmän esityksestä Kulttuuriympäristöstrategiaksi

VIITE: Lausuntopyyntö 28.6.2013

Esitys valtakunnalliseksi kulttuuriympäristöstrategiaksi 2014-2020 on ensimmäinen laatuaan Suomessa. Kyseessä on hallitusohjelman mukainen työ, jonka laadintaan on osallistunut laaja kirjo kulttuuriympäristöstä vastaavia viranhaltijoita ympäri maan. Strategia saa toivottavasti näkyvyyttä sekä toimii herätteenä ja tukena kulttuuriympäristön huomioonottamisessa monella tasolla.

Kulttuuriympäristöstrategian sisällössä yhdistyvät teoria ja käytäntö, hallinto ja kansalaisten vaikuttaminen. Ensimmäinen luku määrittelee strategian suuret linjat kulttuuriympäristöön liittyvien tavoitteiden muodossa: mahdollisuus, kestävä kehitys ja hyvä hallinto. Toisessa luvussa tarkastellaan kulttuuriympäristön ja kulttuuriympäristötyön nykytilaa. Kolmannessa luvussa määritellään viisi keskeistä strategian painopistettä tavoitteiden pohjalta ja tämän pohjalta on esitetty 30 konkreettista toimenpidettä. Viimeisessä, neljännessä luvussa on esitetty toimenpiteitä strategian toteuttamisesta, seurannasta ja vaikutusten arvioinnista. Nyt laadittua kulttuuriympäristöstrategiaa seuraa lähiaikoina toimeenpanosuunnitelma, jossa on tarkoitus konkretisoida toteutustavat, vastuutahot ja aikataulut.

Suomen Arkkitehtiliitto on tutustunut strategiaan ja esittää siitä näkemyksensä seuraavia huomioita:

Valtakunnallinen kulttuuriympäristöstrategia on kunnianhimoinen, monitasoinen ja erittäin tarpeellinen ohjelma kulttuuriympäristö-käsitteen, kulttuuriympäristön merkityksen ja alan kirjavan hallinnon selkeyttämiseksi. Ohjelma on kuitenkin jäänyt särmättömäksi ja osin maailmoja syleileväksi, kenties laajuutensa ja viranomaispainotuksensa vuoksi.

Tavoitteet –luvun tarkastelutapa on ajankohtainen ja kaikkia hallinnonaloja koskettava. Jos kulttuuriympäristöstrategian avaamat mahdollisuudet osataan hyödyntää, ne palvelevat mainiosti laajaa yhteistyötä korostaen hyvän ympäristön merkitystä kaikelle inhimilliselle toiminnalle, tulevaisuutta ja jatkuvaa muutosta unohtamatta. Kestävän kehityksen tavoitteet ja energiatehokkuusvaatimukset ovat realiteetteja, joita ei ole rajattu vain tekniseen tarkasteluun vaan ne nähdään tämän ajan haasteena ja mahdollisuutena.

Yhtenä strategisena tavoitteena on kuitenkin tarkastella korjauksen ja säilyttämisen kokonaisuutensa. Tavoite on sinänsä hyvä, mutta saattaa väärin tulkittuna johtaa ihan päinvastaiseen tulokseen kuin on toivottu. Esitetäänkö esimerkiksi, että rakennuslupavaiheessa vielä harkitaan, tarvitaanko lisälämmöneristystä vai ei? Nyt niitä tehdään vaatimuksesta eikä siinä

vaiheessa rakennuttaja enää arvioi ”kokonaisvaltaisesti”. Ohjelmassa pitääkin todeta, kuka tarkastelee. Tavoitteena on ollut ilmeisesti suojella rakennuksia ylikorjaamiselta. Monestihan rakennuksen korjaaminen kevyillä toimenpiteillä on riittävä ja ekologisesti parempi vaihtoehto kuin laajamittainen korjaus tai purkaminen ja uuden rakentaminen.

Jo otsikkotasolla strategian valinnat kertovat, että työ koskettaa Suomen Arkkitehtiliitto SAFAa ja sen jäsenkuntaa. Arkkitehtiammattikunta edustaa kulttuuriympäristön parissa tehtävää työtä kaikilla tasoilla ja sen vastuulla ovat monet käytännön toimenpiteet ja tehtävät. Samoin arkkitehtien koulutus on laajin kulttuuriympäristöalan koulutus Suomessa tällä hetkellä. Rakennetun ympäristön muutoksen johtamiseen tarvitaan näitä prosesseja ymmärtäviä henkilöitä. Strategiassa on mainittu maisemasuunnittelun ammattiosaaminen, mutta arkkitehdin suunnitteluammatin merkitys ei näy riittävästi ohjelmassa.

Rakennettuun ympäristöön liittyy aina muutos ja uusiutuminen, mikä tarkoittaa käytännössä myös joidenkin rakennusten purkamista. Kulttuuriympäristöohjelmassa soisi näkyvän ja korostettavan sitä, että vain riittävän tietopohjan avulla voidaan tehdä päätöksiä ja perustella sitä, mitä puretaan.

Strategisissa valinnoissa esitetyt tavoitteet tukevat kaikilta osin myös Suomen Arkkitehtiliiton tavoitteita ja antavat niille hyvän tuen, alkaen aina hyvän ympäristön laadun ymmärtämisestä, ammattitaidon ja resurssien merkityksen korostamiseen. SAFAn ja arkkitehtikunnan rooli tulee jatkossa ollakin entistä vahvempi, kun kulttuuriympäristöalan toimenpideohjelmaa laaditaan. Yhteisiä ajankohtaisia kysymyksiä on monia, kuten koulutus, tutkimus, hallinto, suunnitteluprosessit, energiatehokkuus ja kestävä kehitys.

Strategiassa on tarkasteltu kulttuuriympäristöä yksityisen omistajan taholta. Siellä todetaankin, että kulttuuriympäristön omistavat yksityiset ihmiset. Huomattavan suuri osa kulttuuriympäristöstä on kuitenkin julkisia rakennuksia. Vaikka tyhjiksi jääviä rakennuksia voidaanakin innovatiivisesti käyttää uudelleen, mitä tehdä kaikille niille kulttuurihistoriallisesti paikallisesti merkittävillä julkisilla rakennuksille, jotka jäävät toiminnan muutostarpeiden tai väärän sijainnin takia käyttämättä. Suuri osa nykyisestä kulttuuriympäristöstä on säilynyt kuntien ja valtion omistuksessa, nyt haukuttuna ”löysänä” kiinteistönomistuksena. Kun valtio vähentää kuntien rahoitusta ja vaatii tehotalkoita ja tuottoja, ”turhista” kiinteistöistä luovutaan. Kunnat jäävät yksin kiinteistöomistuksen ongelmiensa kanssa. Työryhmä olisi voinut miettiä esimerkiksi, kuinka lainatukijärjestelmiä voidaan yhä enemmän kohdentaa korjausrakentamiseen uudisrakentamisen sijaan tai kuinka maksu- ja verohelpotuksia suunnataan rakennusten ylläpitoa edistäviin toimenpiteisiin.

Arkkitehtiliiton mielestä valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet kaipaavat konkretisoimista enemmän ja lisäohjeistusta kaavoittajille. Ylipäätään kaavoituksen merkitys suojelumekanismina on saanut strategiassa huomattavan aseman, jota ei ole analysoitu kovinkaan syvällisesti. Kaavoituksen merkitys on kirjoitettu niin, kuin sen lain mukaan pitäisi olla. Kuntien kaavoittajat ovat kuitenkin vuosikymmenet todenneet, ettei kaavalla ole mahdollisuutta suojella kaikkea, mikä vaatisi vaalimista. Rakennusvalvonnalle pitää saada lisää toimivaltaa siinä, ettei esimerkiksi arvokkaita julkisivuja muuteta vain sen takia, että halvalla saadaan jotain vähän sinnepäin. Tämä on toteutettavissa vaikka niin, että jos jokin alue tai kohde on yleiskaavassa todettu arvokkaaksi, yleiskaava ohjaa myös rakennusvalvontaa. Nyt näin ei ole kuin asemakaavan ulkopuolisilla alueilla. Myös muut valvonnan keinot pitää tutkia, kuten alueelliset rakennusjärjestykset. Tavoitteena täytyy olla, että

kulttuuriympäristöön liittyvät erityiset arvot huomioidaan aina, eikä vain silloin kun asia on otettu inventoinneissa, kaavoituksessa tai erillisillä suojelupäätöksillä etukäteen huomioon. Maankäyttö- ja rakennuslain pääperiaatteen mukaan rakennusten korjaus- ja muutostöiden ohjauksen ja valvonnan on perustuttava siihen, että muutokset tehdään aina rakennuksen ominaisuudet ja erityispiirteet huomioon ottavalla tavalla.

Suomen Arkkitehtiliitto SAFA pitää Suomen ensimmäistä kulttuuriympäristöstrategiaa erittäin tärkeänä avauksena laajaan ja monialaiseen yhteistyöhön ja ymmärrykseen kulttuuriympäristön monimuotoisuudesta. Arvokasta on myös positiivinen asenne ja näkökulma tulevaan ja sen mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin. Kulttuuriympäristö ei ole vain kurkotus menneeseen, vaan myös kurkistus tulevaan, koska luomme koko ajan tulevaa kulttuuriympäristöä. Arkkitehtiliitto SAFA haluaa nähdä, että strategia saa valmistuessaan vahvan painoarvon ja julkisuuden, näin sitä osataan myös hyödyntää käytännön työssä monella tasolla. Arkkitehtiliiton asiantuntemus on käytettävissä tulevassa yksityiskohtaisen toimeenpanosuunnitelman laatimisessa.

Helsingissä 9.9.2013

Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ry

puolesta

Heini Korpelainen,

yhdyskuntasuunnittelutoimikunnan sihteeri